

INTRODUCERE

1. Preliminarii

Fără îndoială, limba engleză este în prezent limba cea mai răspândită la nivel mondial, folosită în cele mai diverse sectoare ale vieții sociale, chiar dacă limbi precum spaniola, hindi, chineza sau araba sunt reprezentate de un număr mare de vorbitori nativi.

Se cuvine să evidențiem că limba engleză s-a extins ca o adevărată *lingua franca* în lume, cu ajutorul ei înțelegându-se vorbitori ai celor mai diverse limbi. S-ar putea afirma că aproape niciun idiom nu este ferit de impactul cu limba engleză¹. Limba spaniolă, important vehicul de cultură, nu a putut să se sustragă acestei influențe. Este vorba despre un fenomen comun spaniolei peninsulare și spaniolei din America Latină, care se manifestă însă mai pregnant de partea cealaltă a Atlanticului.

Țările din America Latină s-au aflat timp de un secol și jumătate sub presiunea Statelor Unite ale Americii datorită acțiunilor de expansiune teritorială;

¹ Acest lucru a suscitat interesul și preocuparea lingviștilor din numeroase țări. Lucrarea *English in contact with other Languages: Studies in Honour of Broder Carstensen on the Occasion of his 60th Birthday* (editori **Wolfgang Viereck** și **Wolf-Dietrich Bald**) (Budapesta, 1986) a constituit una din primele încercări de a reuni prezentări ale situației din țările situate în Europa, America, Africa, Asia și Oceania, mai puțin țările din America Latină, care nu au răspuns acestui apel. Partea de spaniolă este elaborată de Chris Pratt, "Anglicisms in contemporary European Spanish", pp. 345-367; **Manfred Görlach** este coordonatorul unei trilogii, alcătuită dintr-un dicționar al anglicismelor europene *A Dictionary of European Anglicisms* (2001), un volum de studii *English in Europe* (2002) și un volum de bibliografie *An Annotated Bibliography of European Anglicisms* (2002), destinată să acopere fenomenul influenței limbii engleze în lexicul a 16 limbi europene contemporane. Partea de spaniolă este elaborată de Félix Rodríguez González, pp. 128-150; **Roswitha Fischer**, Hanna Pułaczewska (ed.) *Anglicisms in Europe: Linguistic Diversity in a Global Context*, (2008). În cuprinsul acestei lucrări, a se vedea articolul lui Félix Rodríguez González, pp. 247-273. O lucrare mai veche care a produs, la momentul apariției, un fel de „reacție oficială” împotriva anglicismelor din limba franceză este cea a lui **René Etiemble** *Parlez-vous français?* (1964). **Rudolf Filipovič** realizează un studiu comparativ referitor la influența englezei asupra limbilor europene *The English Element in the Main European Languages* (1966).

în urma Războiului mexicano – american (1846–1848), Mexicul pierde importante teritorii care intră în componența SUA – Texas, California, New Mexico, Arizona, Utah, Colorado. După ce Statele Unite au ieșit victorioase din războiul cu Spania din 1898, influența americană devine marcantă în zona Caraibe (Cuba și Puerto Rico), care va rămâne sub control american; Canalul Panama a reprezentat o altă zonă aflată efectiv sub control american timp de 100 de ani, trecând sub jurisdicția Republicii Panama abia în 1999.

Influența engleză (în special cea nord-americană) s-a accentuat în țările hispano-americane începând din anii 1935-1936, dar mai ales după cel de-al Doilea Război Mondial, datorită legăturilor politice, economice și socio-culturale întreținute cu Statele Unite ale Americii. Factorii care au favorizat această influență sunt de ordin politic (rolul Angliei și SUA pe plan internațional), socio-economic și cultural (modelul de viață american) și lingvistic (prestigiul limbii engleze ca limbă internațională).

În prezent, împrumutul de cuvinte din limba engleză este impus de dinamica intensă a realităților economice, politice, sociale și culturale. Multe anglicisme se dovedesc a fi necesare în spaniolă, ca de altfel și în alte limbi din Europa, întrucât denumesc realități nou apărute, care nu au corespondent în limba spaniolă, precizează mai bine sensul, au un indice sporit de expresivitate sau se bucură de circulație internațională. Altele dubleză însă inutil cuvinte spaniole, nefiind decât o marcă a snobismului, a comodității sau a ignorării bogatelor resurse și valențe ale acestei limbi.

2. Scopul lucrării și obiectivele

Plecând de la vitalitatea acestui fenomen, îndeosebi în ultimele decenii ale secolului al XX-lea, dar și în acest început de veac, ne-am propus să abordăm tema anglicismelor din spaniola vorbită în America. Având în vedere vastitatea temei, am considerat oportun să ne restrângem cercetarea la limbajul presei scrise pe care îl considerăm reprezentativ pentru spaniola americană din zilele noastre, întrucât reflectă în mod semnificativ limba vie și dinamica acesteia.

Deoarece studierea acestei teme în spaniola peninsulară dispune de o bibliografie mai amplă, urmărim ca, printr-o analiză comparativă între spaniola

peninsulară și cea americană, să aducem o contribuție la cercetarea mai aprofundată a acesteia din urmă. Sperăm în acest fel să completăm imaginea de ansamblu asupra temei tratate în spaniola americană prin date și puncte de vedere noi față de lucrările referitoare la această temă.

În esență, ne propunem următoarele obiective:

- elaborarea unui corpus de anglicisme folosite în presa scrisă din America Latină,
- clasificarea acestora în funcție de criterii care vizează răspândirea geografică, productivitatea și bogăția semantică. Ne interesează în ce măsură anglicismele întâlnite în presa scrisă din America Latină sunt caracteristice spaniolei americane sau fac parte din categoria anglicismelor generale folosite în spaniola peninsulară. Avem în vedere atât anglicismele lexicale, cât și calcurile (frazelice și semantice).
- Urmărim, de asemenea, să vedem în ce măsură aceste anglicisme sunt înregistrate în dicționarele actuale.
- Ne propunem să analizăm și aspecte de natură morfologică, modul în care anglicismele realizează categoria genului și a numărului, comportamentul morfologic al verbelor și adjectivelor de proveniență engleză, dar și aspecte legate de grafia și pronunția anglicismelor din presa hispanică actuală.

❖ Actualitatea temei

Alegerea acestei teme a fost determinată, pe de o parte, de marea ei actualitate și însemnătate, deoarece elementele datorate influenței engleze au o pondere remarcabilă în lexicul spaniolei americane, iar pe de altă parte, de faptul că ne aflăm în fața unui fenomen complex care se impune a fi sistematizat.

Se cuvine să subliniem apoi că demersul nostru prezintă interes și din punctul de vedere al lingvisticii aplicate în procesul de predare-însușire de către studenți a limbii spaniole văzută ca un fenomen viu, în continuă schimbare.

3. Corpusul

Corpusul pe care ne-am întemeiat analiza este alcătuit din anglicisme excerptate din câteva din cele mai prestigioase periodice din America Latină și Spania.

În stabilirea inventarului nostru am analizat ziare, în format electronic, apărute în decursul anului 2007, din trei state din America Latina și din Spania:

- *El Universal* – Mexic
- *El Tiempo* – Columbia
- *La Nación* – Argentina
- și *El País* – Spania

Sunt cotidiene naționale, de interes general, cu o mare audiență în rândul publicului cititor și care prezintă avantajul difuzării lor electronice.

Subliniem că am ales presa scrisă deoarece are un rol foarte important în difuzarea inovațiilor lexicale, iar aprecierea fenomenului pătrunderii și funcționării anglicismelor în limba spaniolă nu poate fi făcută, în cele din urmă, decât analizându-se întrebuițarea acestora într-un act concret de comunicare.

4. Metodologia

Pentru a formula aprecieri de ordin cantitativ, calitativ și comparativ cu privire la răspândirea și productivitatea elementelor din inventarul nostru am apelat la cele trei criterii de selecție propuse în lucrarea *El español de América*², elaborată de colectivul de hispaniști de la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan - Al. Rosetti”: criteriul geografic, criteriul productivității și criteriul bogăției semantice.

Având în vedere că în lucrarea de față urmărim să realizăm o analiză comparativă a anglicismelor folosite în presa scrisă din America Latină și Spania, ceea ce reprezintă și elementul de noutate al lucrării, am operat unele modificări la nivelul acestora, și anume:

I. Criteriul geografic:

- a) anglicisme pe care le-am întâlnit în cel puțin o țară din America Latină și în Spania
- b) anglicisme pe care le-am întâlnit în două sau trei țări din America Latină

² Marius Sala (coord.), Dan Munteanu, Valeria Neagu, Tudora Șandru-Olteanu, *El español de América*. Tomo I. *Léxico*, Bogotá, Instituto Caro y Cuervo, Publicaciones del Instituto Caro y Cuervo LX y LXI, 1982.

c) anglicisme pe care le-am întâlnit într-o singură țară din America Latină

II. Criteriul productivității:

a) anglicisme cu patru sau mai mult de patru derivate

b) anglicisme cu două sau trei derivate

c) anglicisme cu un singur derivat

III. Criteriul bogăției semantice:

a) anglicisme care funcționează în limba spaniolă ca unități lexicale cu patru sau mai mult de patru sensuri

b) anglicisme care funcționează în limba spaniolă ca unități lexicale cu trei sensuri

c) anglicisme care funcționează în limba spaniolă ca unități lexicale cu două sensuri

Pornim în cercetarea noastră de la definiția care a stat la baza unui alt studiu important realizat în spațiul românesc cu privire la influența engleză asupra vocabularului spaniolei americane, cel al Valeriei Neagu (1999). Astfel, înțelegem prin **anglicism** orice cuvânt, sens sau structură împrumutate din engleza britanică sau cea americană fără deosebire, precum și cuvinte de alte origini, dar care au intrat în spaniola americană prin engleză³.

Ne interesează anglicismele relativ recente, care nu sunt înregistrate în limba standard, urmărind să stabilim în ce măsură sunt caracteristice spațiului hispano-american sau fac parte din categoria anglicismelor generale, întâlnite și în spaniola peninsulară.

Prin urmare, nu am selectat pentru inventarul nostru cuvinte de origine engleză mai vechi, deja încetățenite în limbă, care aparțin spaniolei standard (*mitin, líder, fútbol*), și nici împrumuturi recente acceptate de Academia Spaniolă (*best seller, flash, look*).

Ca reper pentru limba standard am luat ca bază opera cea mai însemnată a lexicografiei spaniole, dicționarul Academiei Regale Spaniole, *Diccionario de la lengua española*, ultima ediție, cea de-a 22-a (Madrid, 2001), reținând pentru

³ Valeria Neagu, *Influența engleză în vocabularul spaniolei americane. Aprecieri asupra vitalității ei*, Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, București, 1999, teză de doctorat inedită, conducător științific: Acad. Marius Sala, p. 16

studiul nostru acele anglicisme care nu sunt înregistrate de acesta sau sunt înregistrate ca americanisme (*amer.*).

Dicționarele sunt instrumentele cele mai indicate pentru a examina existența și formele de integrare a anglicismelor într-o limbă, fapt pentru care, în vederea redactării fișelor ce alcătuiesc inventarul nostru am consultat diverse lucrări lexicografice recente (un dicționar special de anglicisme, dicționare generale și un dicționar de americanisme) cu scopul de a urmări în ce măsură anglicismele folosite în presa scrisă sunt consemnate în aceste opere.

1. *Nuevo diccionario de anglicismos*, Félix Rodríguez González (dir.), Antonio Lillo Buades, Madrid, Gredos, 1997.
2. *Diccionario de americanismos*, Asociación de Academias de la Lengua Española, Madrid, Santillana, 2010.
3. *Diccionario panhispánico de dudas*, Real Academia Española, Asociación de Academias de la Lengua Española, Madrid, Santillana, 2005.
4. *Diccionario de uso del español de América y España*, Barcelona, VOX, 2002.
5. *Nuevo Diccionario de voces de uso actual*, Manuel Alvar Ezquerro, Madrid, Arco Libros, 2003.
6. *Clave: diccionario de uso del español actual* ed. a 5-a, Madrid, SM, 2002.

5. Structura

Lucrarea este structurată în patru capitole, la care se adaugă introducerea și concluziile.

Primul capitol constituie partea teoretică a tezei, expunem stadiul actual al cercetării, realizând o sinteză a ceea ce s-a scris referitor la influența limbii engleze și la prezența anglicismelor în limba spaniolă. De asemenea, trecem în revistă diversele definiții pe care lingviștii spanioli le-au dat termenului anglicism, precum și diferitele clasificări la care au recurs în analiza acestuia; examinăm o serie de factori de natură lingvistică și extralingvistică care determină folosirea anglicismelor în limba spaniolă.

Capitolul II cuprinde inventarul și criteriile de selecție pe care le-am folosit în clasificarea anglicismelor, însă în lucrarea de față prezentăm numai câteva din cele 742 de fișe.

Inventarul este conceput sub forma unor fișe, în care se prezintă, într-o formă clară și concisă, o parte din informația cea mai relevantă obținută din această cercetare. Fiecare termen este prezentat sub o formă considerată „de bază” cea din dicționarele consultate, la care se adaugă următoarele informații: variante grafice, cuvântul englezesc de la care provine termenul „bază”, pronunția, indicații morfologice, răspândirea geografică și numărul de apariții în materialul selectat (în câte articole l-am întâlnit pe parcursul anului 2007), derivatele cuvântului-titlu (în cazul în care acestea există), definițiile din cele șapte dicționare consultate (în cazul în care este înregistrat) și, nu în ultimul rând, numeroase exemple extrase din ziarele menționate în care este folosit anglicismul respectiv.

În capitolul III ne ocupăm de aspectele de natură morfologică: pentru substantive, modul în care realizează categoria numărului și a genului în limba spaniolă, iar pentru verbe, apartenența la conjugare. De asemenea, urmărim să identificăm modificările ortografice pe care unele anglicisme le înregistrează în procesul de adaptare la sistemul limbii spaniole.

Deși în lucrarea de față examinăm anglicisme extrase din presa scrisă, am considerat necesar să punctăm câteva aspecte referitoare la pronunția acestora. Ne bazăm în observațiile noastre pe informațiile oferite de dicționarele consultate și, bineînțeles, pe bibliografia de specialitate de care dispunem.

Nu putem să vorbim despre anglicismele din presa scrisă fără să ne referim la siglele de origine engleză care apar extrem de frecvent în paginile ziarelor. Le dedicăm un subcapitol în cadrul capitolului III, unde le clasificăm în funcție de modul de rostire și de referenții desemnați și le analizăm din punct de vedere morfologic.

Un procedeu productiv de îmbogățire a limbii spaniole actuale, alături de creațiile interne și de împrumuturi, aflându-se de fapt la intersecția acestor două mijloace de îmbogățire a vocabularului, este calchiera sau copierea unui model străin. În capitolul IV ne referim la calcurile după modele englezești care se bucură de o mare vitalitate în presa scrisă. Se disting două tipuri de calc: calcul semantic și calcul frazeologic. Imitarea modelelor englezești prin calc participă împreună cu împrumuturile lexicale propriu-zise la extinderea influenței engleze în limba spaniolă.

În încheierea demersului nostru științific prezentăm principalele concluzii ce punctează rezultatele cercetării întreprinse și oferim o bogată bibliografie care cuprinde atât lucrări generale, cât și lucrări specifice temei.

CAPITOLUL I

PREZENȚA ANGLICISMELOR ÎN LIMBA SPANIOLĂ

1.1. Stadiul actual al cercetării

De-a lungul timpului influența limbii engleze asupra spaniolei în general a fost studiată de numeroși lingviști și oameni de cultură, unii manifestându-și chiar îngrijorarea față de numărul ridicat de anglicisme din limba spaniolă. Bibliografia asupra anglicismelor este, într-adevăr, bogată, dar în marea lor majoritate, studiile își propun studierea fenomenului restrâns la anumite zone geografice (țări sau orașe), după cum altele se limitează la anumite domenii (terminologii speciale).

În acest capitol ne propunem să prezentăm în ordine cronologică lucrările dedicate anglicismelor atât din spaniola americană, cât și din cea peninsulară. Includem studii de la cele mai generale la cele mai specifice, esențiale pentru a urmări cum este tratat anglicismul. Am optat pentru o clasificare a lucrărilor care urmărește un dublu obiectiv: pe de o parte, să ofere o sinteză a ceea ce s-a scris în lumea hispanică referitor la influența limbii engleze asupra spaniolei și, pe de altă parte, să prezinte diferitele abordări metodologice la care s-a recurs în studiul acestora. Lucrările sunt înfățișate în ordine cronologică, iar clasificarea pe care o propunem este următoarea:

- **Lucrări bibliografice dedicate studiului anglicismului hispanic**
- **Dicționare și glosare de anglicisme**
- **Studii generale**
- **Lucrări speciale dedicate anglicismelor**
- **Lucrări dedicate anglicismelor din presa scrisă**

1.1.1. Lucrări bibliografice dedicate studiului anglicismului hispanic

R. V. Teschner publică în 1974 în revista *Hispania* un articol amplu cu titlul “**A Critical Annotated Bibliography of Anglicisms in Spanish**”. Autorul își exprimă intenția de a include în acest inventar bibliografic tot ceea ce s-a scris pe tema anglicismelor în spațiul hispanic (cărți, articole, teze de doctorat) în perioada 1850-1973. Totuși, lucrarea cea mai veche pe care o menționează datează din anul 1892, fiind prima ediție a *Diccionario de barbarismos y provincialismos de Costa Rica* a lui C. Gagini.

Lucrările dedicate studiului anglicismelor și unor teme înrudite cu acestea sunt grupate în două mari capitole; primul capitol este dedicat studiilor generale, iar cel de-al doilea, studiilor regionale și naționale. Teschner subdivide cel de-al doilea capitol în cinci subcapitole în funcție de zona la care se face referire în analiza anglicismelor: Mexic, zona hispanică a Caraibilor, Spania, America de Sud și America Centrală.

Lucrarea bibliografică *AH! Anglicisms, anglicismi, anglicismes, anglicismos, anglicizismen in Romance languages and in German* (2001), realizată de **J. Schmidt–Radefeldt** și **K. Baltscheit** dedică capitolul cinci “a los anglicismos en la lengua española y sus variedades”. Sunt menționate 58 de titluri dintre care unele ale unor lucrări care nu se ocupă în mod special de studiul anglicismelor, ci abordează probleme care au legătură cu alte aspecte ale limbii.

An Annotated Bibliography of European Anglicisms publicată în 2002 de Oxford University Press sub coordonarea lui **Manfred Görlach** este un volum de bibliografie conceput în două părți. Prima cuprinde titluri ale unor lucrări generale despre contactul între limbi și o serie de studii în cadrul cărora nu se vorbește de o limbă anume, ci se fac trimiteri la mai multe limbi. Cea de-a doua prezintă lucrări dedicate anglicismelor dintr-o anumită limbă, însumând un total de nouăsprezece limbi. Partea de spaniolă este elaborată de Félix Rodríguez González și cuprinde lucrări dedicate anglicismelor în limba spaniolă. De asemenea, sunt incluse articole care nu se axează în mod special pe studiul anglicismelor, dar care, într-o oarecare măsură, au legătură cu ele.